

Κείμενο Γ. Δάβου, πρόταση για μια εγκατάσταση του έργου ΒΗΜΑ του Γ. Μελανίτη, Μπιενάλλε Βενετίας.

ΤΟ ΒΗΜΑ: ΘΕΜΕΛΙΟ ΚΑΙ ΕΚΦΡΑΣΗ ΤΗΣ ΥΠΟΣΤΑΣΗΣ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΥ ΒΙΟΥ ΚΑΙ ΠΡΑΞΗΣ

Η μορφή κι η ιδέα του Βήματος, του πέτρινου εκείνου υψώματος, του εδαφικού αναβαθμού, που ορίζει ταυτόχρονα τη διαφορά και τη σύνδεση όποιου ανεβαίνει πάνω του με τη γη και τον ορίζοντα του βλέμματος, την απόσπαση/ ανύψωση και την συλλογικότητα συνάμα, αποτελεί μία από τις πιο θεμελιακές έννοιες στη δομή της κοινωνικής ζωής και των θεωρητικών και πρακτικών παραμέτρων της, όπως η πολιτική η τέχνη, οι επιστήμες, στο μέτρο που διαμορφώθηκε ο παγκόσμιος πολιτισμός ανά τους αιώνες.

Το Βήμα, ως τόπος έκφρασης του ανθρώπου ως αυτόνομο και αυτεξούσιο άτομο πλέον, εγκαινιάζει την απαρχή της ζωής του ανθρώπου μέσα στον Λόγο. Έναν Λόγο, που ως διπλή έννοια της παρρησιαστικής γλωσσικής έκφρασης και της αυτόβουλης σκέψης, επιτελείται μέσα στον Δήμο, και σαν Πνεύμα—πνοή της έκφρασης, κι έμπνευση του νου-αναπέπταται και εξακοντίζεται πέρα από το στενό πλαίσιο της συλλογικής, φτερουγίζοντας προς την κατεύθυνση του παγκόσμιου.

Η έννοια του Βήματος έχει διατηρήσει σε όλη τη διαδρομή της ιστορίας, της φιλοσοφίας και της τέχνης, πολλαπλές καταβολές και απειροστά συμφραζόμενα: αρρύει μυθολογικά την καταβολή του από τον γενεαλογικό μύθο του Δευκαλίωνα και της Πύρρας, που ιδρύουν το νέο γένος των, απελευθερωμένων ανθρώπων από το προκατακλυσμαίο άγος. Είναι η γενιά που ξεπηδά από τις πέτρες, το «λάας» =βράχος, πέτρα, που πέφτοντας στη Γή (δα=έδαφος, γη), δημιουργεί τους ανθρώπους και ταυτόχρονα θεμελιώνει τον «δάμο», τον Δήμο, την κοινωνία τους. Τούτη η κοινή θεμελίωση ανθρώπων και κοινωνίας αντικατοπτρίζεται στην έννοια του Βήματος, επί του οποίου ο καθείς μπορεί και «αγορεύει» ελεύθερα.

Το Βήμα, αμέσως έχει εγκαινιάσει και την έννοια της Αγοράς, του χώρου της ελευθερίας, της απρόσκοπτης συναλλαγής, συνδιαλλαγής, συνομιλίας, συνδιαλόγου, συμφιλίωσης. Στην αγορά του Δήμου κυκλοφορούν οι ιδέες, πλάθονται οι συνειδήσεις—συλλογικές κι ατομικές—σμιλεύεται ο λόγος ο καθημερινός (αγοραίος) και ο επίσημος, αναδεικνύονται και καταπίπτουν κοσμοεΐδωλα και προσωπικότητες. Η αγορά—το σημείο εκκίνησης και η κατάληξη του γενικότερου γεωμετρικού χώρου, που αποτελεί η Πόλις, ως επιστέγασμα των αρχών της μαθηματικής επιστήμης και της πρακτικής γαιωδεσίας, το αποκορύφωμα των επιτευγμάτων της τεχνικής και της τέχνης—αποτελεί συνάμα τον χώρο που εμφανίζονται οι νέες ιδέες, η φιλοσοφία, η σοφιστική σκέψη. Είναι ο τόπος που απογειώνεται η τέχνη, είτε με τη μορφή μνημείων, είτε με την καλλωπιστική λειτουργία των αντικειμένων-τεχνημάτων. Είναι ο χώρος που θεμελιώνεται ο Νόμος, ή η Δικαιωσύνη σαν απώτατη λειτουργία της συλλογικής συνοχής: μία Δικαιωσύνη που επιτρέπει την Ισηγορία από του Βήματος, τη διαλογική διαμάχη των αντιπάλων, που υποκύπτουν στην απαρέγκλιτη ετυμηγορία που από του Βήματος επιτάσσεται.

Το Βήμα είναι το αφετηριακό σημείο της διαμόρφωσης των δύο μοντέλων της ορθολογικότητας, που κατά τον Ζ-Π. Βερνάν έχει κυριαρχήσει στη Δυτική σκέψη κι ηθική: του «διαλογικού λόγου» των κοινωνικών μετασχηματισμών, των σοφιστών, της επιστήμης και της νεωτερικότητας και της διυποκειμενικότητας, και του «διαλεκτικού λόγου», του Σωκράτη των ιεραρχημένων ιδεών και του Όντος, της Μεταφυσικής και της διαπάλης των εννοιών.

Το Βήμα αποτελεί ένα σύμβολο—ακόμη και στη μαθηματική του μορφή, ως ένας κύβος, ή ένα παραλληλόγραμμο, που αποτελεί μία αφηρημένη αναπαράσταση, έναν μετασχηματισμό στον ανθρώπινο νου της αισθητηριακής εντύπωσης και της αξίας της, ή του αποτελέσματος, που αυτή η αίσθηση μπορεί να έχει στην, κατοπινή, γνώση. Η στερεότητά του, ως σύμβολο, αποτελεί την αδιάσειστη προϋπόθεση κάθε γνώσης κι επιστήμης, ως Έδρα, συνιστά το Κέντρο από το οποίο ξεκινούν όλες οι πεποιθήσεις και οι εταστικές, ερευνητικές, διακλαδώσεις τους.

Εάν στην αγορά αναδεικνύονται τα θέματα, στις Δημηγορίες από του Βήματος, διαπλάθεται η Ρητορική, σαν μία σύνθεση της τέχνης και της διεισδυτικότητας του λόγου, της δυνατότητας του να εκφράζει τη σκέψη, τον Λόγο και συνάμα της επίνοιάς του να εξωραΐζει τα φαινόμενα και να καλύπτει τα δεδομένα. Ο ρήτορας από του Βήματος πείθει και μαυλίζει συνάμα τον ακροατή, επιβάλλεται προσεγγίζοντάς τον—ή δίνοντας την εντύπωση πως είναι εγγύς του, ενώ έχει αρθεί πάνω από τα σώματα του ακροατηρίου. Είναι η ταυτόχρονη εγγύτητα κι απόσταση του έργου τέχνης, μίας ρητορικής πράξης στην αντιμετώπιση, αντίληψη, μετασχηματισμό, αποτύπωση, ερμηνεία, πρόσληψη της πραγματικότητας, τόσο από την πλευρά του καλλιτέχνη, όσο και από την διμερή σχέση του θεατή με το αποτέλεσμα της ενατένισης/ επισκόπησης του καλλιτεχνικού προϊόντος. Είναι το σημείο συνάντησης της ‘αποβλεπτικότητας’ του καθενός τους.

Το Βήμα είναι η Θυμέλη του θεάτρου, της κατεξοχήν αντανάκλασης της κοινωνικής ζωής του Δήμου. Πάνω στη θυμέλη «αγορεύει» ο πρωταγωνιστής, γύρω της κινείται ο χώρος «των πολιτών», εκεί λύεται το δράμα και βρίσκει κάθαρση το κάθε ατομικό—συμβολικό και συλλογικό πάθος.

Το Βήμα είναι η αρχή και η κορύφωση κάθε ανθρώπινης δραστηριότητας. Δεν είναι τυχαία η έκφραση και η ανάγκη του καθενός μας «να γυρεύει», ή να «δίνεται βήμα». Σε μία εποχή που η ατομική, η συλλογική, έκφραση αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο της παγκόσμιας ύπαρξης, η εμπειρία, μέσω του Βήματος σαν *tabula rasa*, ωσάν έναν άγραφος πίνακα, ή οθόνη, όπου καθένας μπορεί να έχει, επιτέλους, την εμπειρία της καλλιτεχνικής συμμετοχής—και με όχημα αυτήν, της παρέμβασης—αποτελεί πέρα από ένα εικαστικό δρώμενο/γεγονός και μία δυναμική πρόταση, συμβολική και ουσιαστική, για την μορφή και τη λειτουργία του έργου τέχνης στους καιρούς μας.

Γιώργης-Βύρων Δάβος
Δρ Αισθητικής και Φιλοσοφίας της Γλώσσας